

Broedvogels van Overlangbroek, de Wulperhorst, de Raaphof en de Dwarsdijkerbosjes in 2019

André van Kleunen

Sovon-rapport 2019/50

Broedvogels van Overlangbroek, de Wulperhorst, de Raaphof en de Dwarsdijkerbosjes in 2019

André van Kleunen

Sovon-rapport 2019/50
Dit rapport is samengesteld
in opdracht van Staatsbosbeheer

Colofon

© Sovon 2019

Dit rapport is samengesteld in opdracht van Staatsbosbeheer

Illustratie omslag: André van Kleunen, Albert de Jong

Wijze van citeren: van Kleunen A. 2019. Broedvogels van Overlangbroek, de Wulperhorst, de Raaphof en de Dwarsdijkerbosjes in 2019. Sovon-rapport 2019/50. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

ISSN-nummer: 2212 5027

Inhoud

Samenvatting.....	2
1. Inleiding.....	3
2. Beschrijving van het gebied.....	4
3. Werkwijze.....	5
3.1. Methode & veldwerk.....	5
3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens.....	5
3.3. Weers- en andere omstandigheden.....	5
3.4. Afwijkingen.....	7
4. Resultaten.....	8
4.1. SNL-pakketten.....	9
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen.....	10
4.3. Soortbesprekingen.....	13
4.3.1. Overlangbroek.....	13
4.3.2. De Dwarsdijkerbosjes.....	15
4.3.3. De Raaphof.....	15
4.3.4. De Wulperhorst.....	16
5. Evaluatie.....	17
6. Literatuur.....	18
Bijlage 1. Soortkaarten inventarisatie 2019.....	19

Samenvatting

In 2019 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer de objecten Overlangbroek, de Wulperhorst, de Raaphof en de Dwarsdijkerbosjes (samen 198,5 ha) gekarteerd op broedvogels. Er zijn vijf integrale bezoeken gebracht die meest voor zonsopgang aanvingen. Nachtbezoeken zijn niet gebracht. Er is in totaal 59 uur en 25 minuten gespendeerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 18 minuten/ha. Alle broedvogelsoorten met uitzondering van 9 zeer algemene soorten zijn gekarteerd.

In Overlangbroek werden alle van de 48 soorten gekarteerd. In de andere veel kleinere objecten ging het om minder soorten: de Dwarsdijkerbosjes 21, de Raaphof 16 en de Wulperhorst 19. In totaal werden acht soorten van de Rode lijst vastgesteld in de onderzochte objecten.

Een vergelijking met eerder karteringen laten geen eenduidig patroon van veranderingen zien in de broedvogelbevolking in de meeste objecten. In Overlangbroek werden toenames vooral geconstateerd bij soorten van opgaand bos. Relatief veel soorten van struweel lieten er een afname zien.

Dwarsdijkerbosjes, struweel met essenhakhout (11 april 2019, André van Kleunen).

1. Inleiding

In 2019 zijn in opdracht van Staatsbosbeheer de in het zuiden van de provincie Utrecht gelegen objecten Overlangbroek, de Wulperhorst, de Raaphof en de Dwarsdijkerbosjes (samen 198,5 ha) gekarteerd op broedvogels. De inventarisatie vond plaats in het kader van het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), waarin onder andere het monitoren van broedvogels in een zesjarige cyclus wordt vereist en waarvan de resultaten worden gerapporteerd aan de betreffende provincie. Rutger Zeijpveld en Wanda Floor-Zwart waren contactpersoon bij Staatsbosbeheer. Petra Verburg was verantwoordelijk voor de begeleiding vanuit het Sovon-kantoor. Sovon-collega John van Betteray wordt bedankt voor zijn bijdrage aan de totstandkoming van dit rapport. Vincent de Boer (Sovon) en Rutger Zeijpveld en Wanda Floor-Zwart van Staatsbosbeheer voorzagen het concept van commentaar.

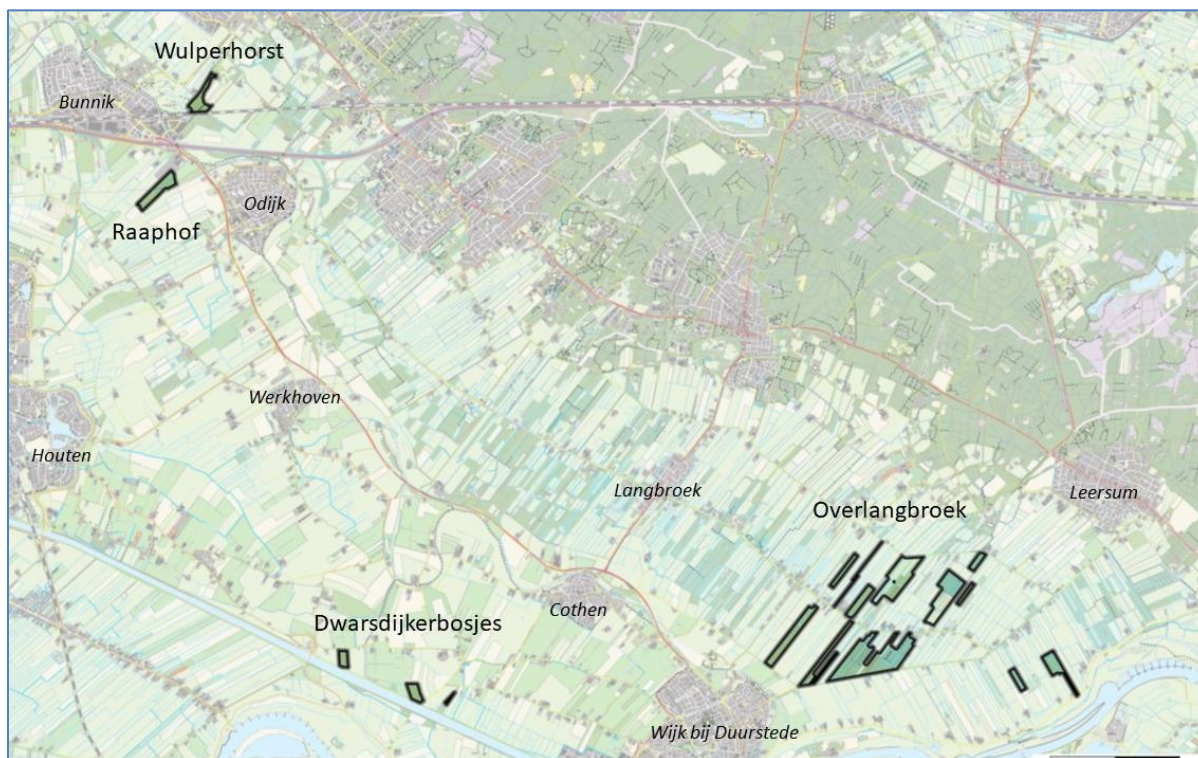
In dit rapport worden de soorten gepresenteerd volgens de systematiek van het International Ornithological Committee (IOC).

Afgetakelde beuk in de Wulperhorst (31 maart 2019, André van Kleunen).

2. Beschrijving van het gebied

De op broedvogels getelde objecten zijn gelegen in het zuiden van de provincie Utrecht tussen Houten, Bunnik, Leersum en Wijk Bij Duurstede (figuur 1). De totale gekarteerde oppervlakte bedraagt 198,5 ha. Overlangbroek omvat 166 ha, de Dwarsdijkerbosjes 10,5 ha, de Raaphof 12,3 ha en de Wulperhorst 9,8 ha.

Figuur 1. Overzicht van de gekarteerde objecten in het zuiden van de Provincie Utrecht.

Overlangbroek

Dit 166 ha omvattende object ligt wat versnipperd rondom het dorpje Overlangbroek in het Langbroekerweteringgebied tussen Wijk bij Duurstede en Leersum. Het bestaat vooral uit langgerekte kavels met essenhakhout, kavels met gemengd loofbos, sommige met veel eiken, en kruidenrijke graslanden met enkele poelen. Het grootste deel van het essenhakhout in West-Europa is gelegen in dit gebied. Op het hakhout groeien zeldzame mossen. Vanwege de aanwezigheid van dit habitat zijn delen van het gebied aangewezen als Natura2000-gebied.

De Dwarsdijkerbosjes

Dit zijn drie bosjes (in totaal 10,5 ha) omgeven door agrarisch gebied nabij het Amsterdam-Rijnkanaal, enkele kilometers ten westen van Wijk bij Duurstede. De bosjes bestaan uit essenhakhout, wilgenstruweel en anderszins gemengd loofhout.

De Raaphof

Dit object ligt tussen Bunnik en Odijk vlakbij de A12. Het is omgeven door agrarisch gebied en grenst aan een bedrijventerrein/evenementencomplex. Het bestaat uit essenhakhout met wat ander loofhout, met name eiken en populieren.

De Wulperhorst

Dit object ligt tussen Bunnik en Zeist vlak langs het spoor Utrecht-Arnhem. Het object maakt deel uit van het landgoed Wulperhorst. Een deel van het gebied is in beheer bij het Utrechts Landschap. Het dit jaar op broedvogels onderzochte deel van het bos (9,8 ha) is in beheer bij Staatsbosbeheer. Dit bestaat uit oud beukenbos en wat jonger gemengd bos met onder andere essen, esdoorns en haagbeuken.

3. Werkwijze

3.1. Methode & veldwerk

Bij het uitvoeren van het broedvogelonderzoek is de SNL Basiskarteringsmethode toegepast, gebaseerd op de door Sovon ontwikkelde Broedvogel Monitoring Project-methode (Vergeer *et al.* 2016). Hierbij zijn alle door Staatsbosbeheer gevraagde soorten gekarteerd. Dit betreft de meeste aanwezige soorten met uitzondering van Heggenmus, Houtduif, Koolmees, Merel, Pimpelmees, Roodborst, Tjiftjaf, Vink en Winterkoning. Ekster, Fazant, Fitis, Gaai en Stadsduif horen hier eigenlijk ook bij, maar zijn toch gekarteerd. Laatstgenoemde kwam er niet voor.

De werkwijze was gericht op het registreren van zang, balts en overige waarnemingen, waarbij veel aandacht uitging naar uitsluitende (gelijktijdige) waarnemingen. Bij roofvogels zijn zoveel mogelijk nesten gezocht.

In het hele gebied zijn te voet vijf integrale bezoeken gebracht (tabel 1) die meest voor zonsopgang aanvingen. Nachtbezoeken zijn niet gebracht. Er is in totaal 59 uur en 25 minuten gespenseerd aan veldwerk, wat neerkomt op een onderzoekintensiteit van 18 minuten/ha.

Tabel 1. Bezoekdata en -tijden aan de karteringsgebieden in 2019.

Bezoekronde	Datum	Starttijd	Eindtijd	Bezoekronde	Datum	Starttijd	Eindtijd
1	31-mrt	07:40	09:26	3	20-mei	04:47	10:04
1	1-apr	07:25	11:39	4	22-mei	05:15	06:09
1	8-apr	06:45	10:55	3	22-mei	06:21	06:51
1	11-apr	06:25	07:14	3	22-mei	06:51	08:26
1	11-apr	07:15	08:54	4	4-jun	05:02	09:47
1	11-apr	09:15	10:51	4	6-jun	04:49	07:46
2	17-apr	06:35	08:18	4	6-jun	08:05	09:01
2	22-apr	06:10	09:34	4	6-jun	09:18	09:46
2	30-apr	05:45	10:31	5	19-jun	05:32	06:42
2	2-mei	05:19	07:06	5	19-jun	07:01	07:37
2	2-mei	07:43	08:43	5	19-jun	07:47	08:57
3	2-mei	07:07	07:31	5	24-jun	05:40	09:25
3	15-mei	05:25	08:57	5	27-jun	05:30	10:02

3.2. Interpretatie en verwerking van de gegevens

In het veld zijn de waarnemingen ingevoerd op een tablet in de app Avimap, waarbij voor iedere waarneming soort, locatie, tijdstip en broedcode zijn vastgelegd, inclusief de door de waarnemer afgelegde route. Na afloop zijn de data doorgestuurd naar de server van Sovon. De waarnemingen zijn automatisch geclusterd, waarbij gebruik is gemaakt van criteria die licht afwijken van de standaard BMP-criteria, vanwege het kleinere aantal bezoeken. Automatisch clusteren gaat in veel gevallen goed, maar resultaten moeten goed worden gecontroleerd, vooral vanwege fouten of slordigheden bij invoer in het veld. De database is zorgvuldig gecontroleerd op onzuiverheden. De clustercriteria zijn bijgesloten als metadata in de database en zijn weergegeven op de verspreidingskaarten.

3.3. Weers- en andere omstandigheden

Het weer is van invloed op de vogelactiviteit en daardoor mede bepalend voor de effectiviteit van het inventariseren. Slechte weersomstandigheden kunnen leiden tot een lagere trefkans. In tabel 2 staan enkele gemiddelde weersvariabelen samengevat.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (gemiddelde temperatuur, aantal zonuren per maand en hoeveelheid neerslag) in de periode maart-juni, op basis van gegevens van het KNMI, station De Bilt. Ref staat voor (langjarig gemiddelde 1981-2010).

Maand	Temperatuur (°C)		Zonuren		Neerslag (mm)	
	2019	Ref	2019	Ref	2019	Ref
Maart	8,0	6,2	129	125	94	68
April	10,9	9,2	241	174	27	44
Mei	11,7	13,1	223	213	33	61
Juni	18,1	15,6	266	201	82	68

Maart 2019 was zeer zacht en zorgde mede voor een zeer zachte winter (Hellmanngetal 12,1) goed voor een plaats in de top tien zachtste winters sinds 1901. De maand verliep nat en met een normale hoeveelheid zon, maar kende twee gezichten. De eerste 18 dagen was het onstuimig met regelmatig veel wind en neerslag. De temperatuur bleef hierbij op de meeste dagen boven normaal. Vanaf de 19e werd het rustig weer, waarbij de temperatuur 's nachts een enkele keer onder het vriespunt kwam, verder bleven de temperaturen over het algemeen boven normaal. Vrijwel alle neerslag viel in eerste 18 dagen van de maand. Vooral op 10 en 11 maart, tijdens de eerste storm in ruim een jaar, viel veel neerslag. Vanaf de 19e bleef het grotendeels droog. De meeste neerslag viel deze maand in het noorden van het land, op de Veluwe en in het uiterste zuiden van Limburg. De minste neerslag viel in het zuiden van het land.

April 2019 was zeer zacht en kwam op een zevende plaats in de lijst van zachtste aprilmaanden sinds 1901. De maand verliep met een sterk wisselend weerbeeld, waarbij enkele koude dagen met (winterse) buien werden afgewisseld door zonnige perioden met zomers warme dagen. Op 7 april steeg het kwik in een groot deel van het land tot 20 °C of meer. Het koudst was het in de periode van 11 tot en met 14 april, met 's nachts landinwaarts op veel plaatsen lichte vorst. Op de 13e vielen er lokaal winterse buien, met vooral in het noorden en oosten ook (natte) sneeuw. Halverwege de maand begon een lange periode met overwegend droog, zonnig en warm weer. Deze warmte werd op 24 april weer verdreven door een koufront met zware onweersbuien in het oosten en noordoosten, waarna er weer een koeler en meer wisselvallig weertype aanbrak. Het grootste deel van de maand was het echter (overwegend) droog. Door het buiige karakter van de neerslag waren de ruimtelijke verschillen groot; de hoeveelheden liepen uiteen van 15-25 mm in het IJsselmeergebied tot 30-45 mm in delen van het westen en noorden. April was verder een zeer zonnige maand. In de kustgebieden scheen de zon het meest. Vooral de periode van 7-23 april was erg zonnig.

Mei 2019 was koel, droog en vrij zonnig. Hiermee kwam een einde aan een reeks van maanden met een bovengemiddelde temperatuur vanaf maart 2018. De eerste decade verliep koel onder invloed van een hardnekkige noordelijke stroming. De temperatuur kwam hierbij in het oosten van het land 's nachts op meerdere dagen onder het vriespunt. Na de eerste decade werd het droog en zonnig weer, maar het duurde nog tot de 18e voor de eerste warme dag (+20 °C) genoteerd kon worden. De warmte was van korte duur, 19 mei werd de warmste dag van de maand in het oosten van het land afgesloten met onweersbuien met lokaal wateroverlast tot gevolg. De laatste dagen van de maand verliepen wisselvallig, met wederom grote verschillen in neerslag. Landelijk viel de minste neerslag in het noordwesten van het land en in een deel van Noord-Brabant en de Betuwe. Het zonnigst werd het langs de westkust, het somberst was het in het oosten van het land.

Juni 2019 was extreem warm (warmste juni sinds 1901), nat en zeer zonnig. Juni begon warm en op de 2e werd in de Bilt de eerste tropische dag van het zomerseizoen genoteerd. Daarna volgde een wisselvallige periode met temperaturen rond normaal die tot halverwege de maand duurde. Daarna werd het zomers warm, met op 25 juni temperaturen tot rond 35°C in het oosten en zuidoosten. Met gemiddeld over het land 82 mm neerslag tegen normaal 68 mm verliep de maand nat. De neerslag was wederom ongelijk over het land verdeeld. In het oosten was het droger dan normaal, in de Achterhoek en Twente viel plaatselijk niet meer dan 25-30 mm. In het westen en midden viel ongeveer twee keer zoveel neerslag als normaal, met in Noord-Holland plaatselijk meer dan 150 mm. Deze neerslagverdeling wijkt af van een normale junimaand, waar het aan de kust droger is dan het binnenland. Maar omdat de buien en regen deze maand vooral over het westen trokken, was het nu omgekeerd. De combinatie van een natte en tevens zonnige maand trad op doordat de neerslag vooral viel tijdens relatief kortdurende (vaak zware) buien waardoor de totale neerslagduur kleiner dan normaal was (landelijk gemiddeld 28 uur tegen 42 uur normaal). Op 4 juni werd plaatselijk flinke schade aangericht door zware windstoten en op 8 juni stond er aan de kust een stormachtige westenwind met in de kustprovincies zware windstoten.

3.4. Afwijkingen

De meeste terreindelen bleken redelijk goed te doorkruisen tijdens de tellingen. Het veldwerk is enkel onder gunstige weersomstandigheden uitgevoerd. Tijdens de eerste telrondes zijn de aanwezige roofvogelnesten vastgelegd en ook tijdens de vervolfbezoeken is gelet op de aanwezigheid van roofvogelhorsten maar van echt gerichte zoekacties kon, gegeven de omstandigheden van de opdracht, helaas geen sprake zijn.

Harde overgang tussen raaigrasland en ouder bos (en mooi weer) in Overlangbroek (1 april 2019, André van Kleunen).

4. Resultaten

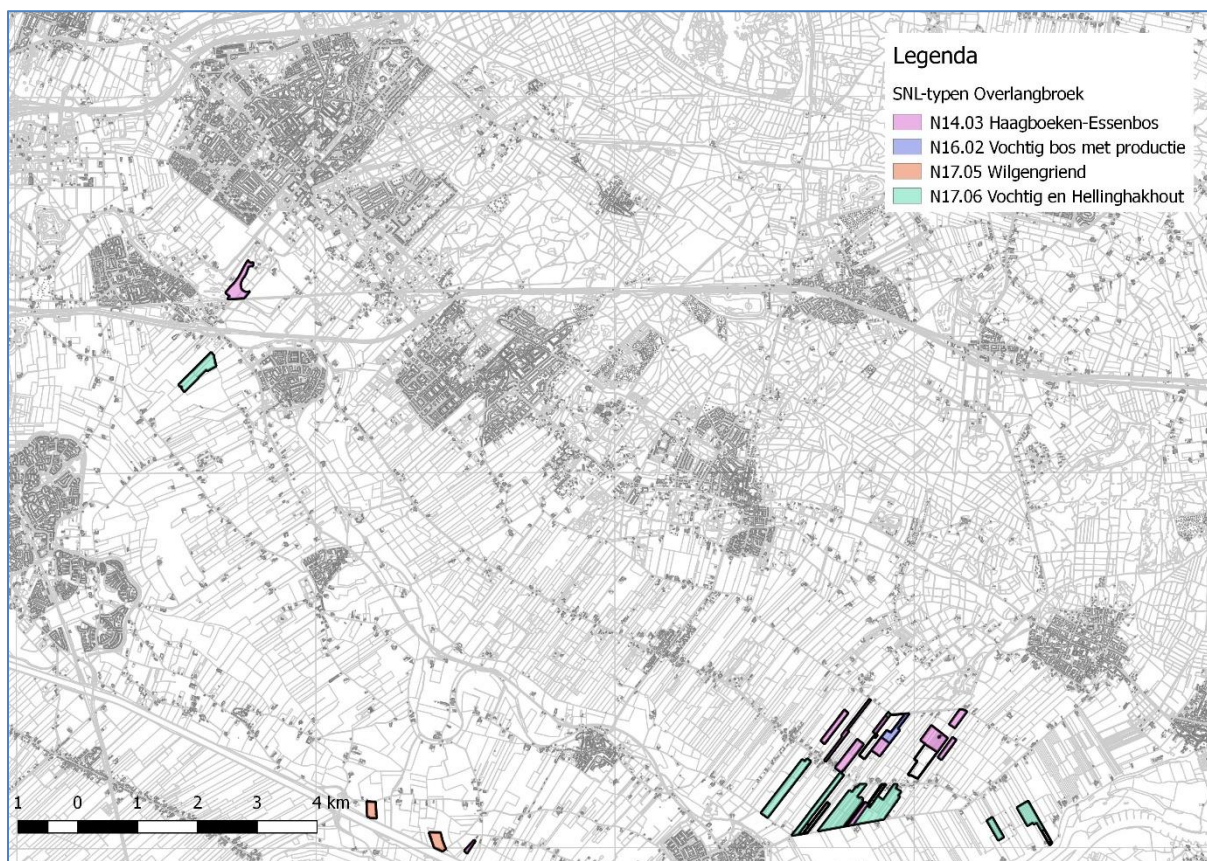
In totaal werden er in de geïnventariseerde objecten 48 soorten gekarteerd. Er kwamen ook nog eens 9 niet gekarteerde, zeer algemene broedvogelsoorten voor. Conform de Rode Lijst zijn drie soorten aangemerkt als kwetsbaar en vijf als gevoelig. In Overlangbroek, veruit het grootste en meest diverse object werden al deze 48 (+9) soorten vastgesteld. De andere veel kleinere objecten telden minder soorten broedvogels: de Dwarsdijkerbosjes 21, de Raaphof 16 en de Wulperhorst 19 (exclusief de 9 zeer algemene broedvogelsoorten).

Tabel 3. Broedvogels in de gekarteerde gebieden in 2019. De Rode lijststatus volgens Van Kleunen et al. (2017). *Niet volledig geïnventariseerd, want geen nachtbezoeken gebracht.

Soort	Overlangbroek		Dwarsdijkerbosjes		Raaphof		Wulperhorst		Rode Lijst status
	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	N	N/100 ha	
Grauwe Gans	4	2,4							
Nijlgans	1	0,6							
Krakeend	1	0,6	1	9,5	1	8,1			
Wilde Eend	8	4,8	1	9,5					
Fazant	4	2,4							
Buizerd	7	4,2	1	9,5	1	8,1	1	10,2	
Waterral	1	0,6							
Meerkoet	3	1,8	1	9,5					
Holenduif	4	2,4	1	9,5			1	10,2	
Koekoek	5	3,0	1	9,5					Kwetsbaar
Bosuil*	1	0,6					1	10,2	
Kleine Bonte Specht	2	1,2					2	20,4	
Grote Bonte Specht	18	10,8	1	9,5	1	8,1	5	51,0	
Groene Specht	1	0,6	1	9,5	1	8,1	1	10,2	
Wielewaal	1	0,6							Kwetsbaar
Gaai	12	7,2	1	9,5	2	16,3	1	10,2	
Ekster	1	0,6							
Zwarte Kraai	14	8,4	2	19,0	2	16,3	3	30,6	
Glanskop	2	1,2					2	20,4	
Matkop	1	0,6							Gevoelig
Staartmees	9	5,4			1	8,1	1	10,2	
Fitis	16	9,6	2	19,0	1	8,1			
Kleine Karekiet	10	6,0	4	38,1					
Bosrietzanger	6	3,6	2	19,0					
Spotvogel	19	11,4	5	47,6					Gevoelig
Sprinkhaanzanger	2	1,2	2	19,0					
Zwartkop	177	106,6	23	219,0	22	178,9	9	91,8	
Tuinfluit	70	42,2	16	152,4	5	40,7			
Braamsluiper	2	1,2							
Grasmus	35	21,1	9	85,7	4	32,5	1	10,2	
Boomklever	4	2,4					8	81,6	
Boomkruiper	30	18,1			4	32,5	8	81,6	
Spreeuw	37	22,3					9	91,8	
Zanglijster	27	16,3	8	76,2	2	16,3	2	20,4	
Grauwe Vliegenvanger	10	6,0	1	9,5	1	8,1	2	20,4	Gevoelig
Nachttegaal	1	0,6							Kwetsbaar
Bonte Vliegenvanger	5	3,0							
Gekraagde Roodstaart	1	0,6							
Roodborsttapuit	5	3,0							
Witte Kwikstaart	3	1,8							
Graspieper	1	0,6							Gevoelig
Boompieper	11	6,6							
Appelvink	4	2,4					4	40,8	
Goudvink	1	0,6			2	16,3			
Groenling	1	0,6	2	19,0					
Kneu	5	3,0							Gevoelig
Putter	14	8,4			1	8,1	2	20,4	
Rietgors	5	3,0							

4.1. SNL Beheertypen

Hieronder volgt een overzicht van de SNL Beheertypen die in de onderzochte gebieden voorkomen en welke kwalificerende vogelsoorten bij die beheertypen horen. De soorten die zijn aangetroffen als broedvogel in het onderzoeksgebied in het betreffende SNL Beheertype zijn vetgedrukt. In tabel 4. Is een overzicht opgenomen van de aantallen territoria van de vastgesteld soorten in de beheertypen. In figuur 2 is de ligging van deze SNL Beheertypen weergegeven.

Figuur 2. Vastgestelde SNL Beheertypen in het gekarteerde gebied.

Tabel 4. Overzicht van de aantallen territoria van de vastgestelde soorten in de SNL Beheertypen. Grijs gemarkeerd en vetgedrukt zijn de territoria van vogelsoorten die kwalificerend zijn voor betreffende SNL Beheertype.

SNL-type	N14.03	N16.02	N17.05	N17.06
omschrijving	Haagbeuken- en	Vochtig bos met	Wilgen-griend	Vochtig en
oppervlakte (ha)	essenbos	productie		hellinghakhout
	55,6	5,4	9,4	93,9
Nijlgans	1	0	0	0
Krakeend	0	0	1	2
Wilde Eend	2	0	0	4
Fazant	2	0	0	2
Buizerd	5	0	0	4
Meerkoet	1	0	1	0
Holenduif	5	0	1	0
Koekoek	2	0	1	3
Bosuil	2	0	0	0
Kleine Bonte Specht	4	0	0	0
Grote Bonte Specht	17	1	0	7

SNL-type	N14.03 Haagbeuken- en essenbos	N16.02 Vochtig bos met productie	N17.05 Wilgen-griend	N17.06 Vochtig en hellinghakhout
omschrijving oppervlakte (ha)	55,6	5,4	9,4	93,9
Groene Specht	2	0	1	1
Wielewaal	1	0	0	0
Gaai	5	0	1	10
Ekster	0	0	0	1
Zwarte Kraai	9	1	1	10
Glanskop	4	0	0	0
Matkop	0	0	0	1
Staartmees	5	1	0	5
Fitis	2	0	2	15
Kleine Karekiet	0	0	4	0
Bosrietzanger	1	0	1	1
Spotvogel	3	0	5	16
Sprinkhaanzanger	0	0	2	1
Zwartkop	60	1	20	150
Tuinfluitier	20	1	14	55
Braamsluiper	0	0	0	2
Grasmus	8	0	9	26
Boomklever	12	0	0	0
Boomkruiper	28	4	0	9
Spreeuw	36	0	0	8
Zanglijster	8	0	6	25
Grauwe Vliegenvanger	11	0	0	3
Nachtegaal	0	0	0	1
Bonte Vliegenvanger	5	0	0	0
Gekraagde Roodstaart	1	0	0	0
Roodborsttapuit	0	0	0	1
Witte Kwikstaart	0	1	0	0
Boompieper	5	2	0	3
Appelvink	7	1	0	0
Goudvink	0	0	0	3
Groenling	0	0	2	1
Kneu	2	0	0	1
Putter	7	1	0	8

In Overlangbroek komen nog enkele andere Beheertypen voor waar broedvogels volgens de SNL systematiek geen kwalificerende soorten zijn, maar die wel in de kartering zijn meegenomen: L01.01 Poel en klein historisch water (0,2 ha), L01.09 Hoogstamboomgaard (2,4 ha), N04.02 Zoete plas (0,1 ha) en N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland (31,5 ha).

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

In 2013 zijn de objecten Overlangbroek, Dwarsdijkerbosjes en de Raaphof ook geïnventariseerd op aanwezige broedvogels (van den Bergh & van Groen 2013). De Raaphof is voorts in 2010 onderzocht op broedvogels (Venema 2010). Er zijn ook broedvogelkarteringen uitgevoerd in de Raaphof en de Wulperhorst in 2001 (van Barneveld 2001) en in de Wulperhorst in 2000, 2007 (Nolten 2007) en 2012 (Nolten 2012). Echter in deze karteringen zijn de territoria gelegen in de in 2019 onderzochte begrenzing niet te onderscheiden, zodat een goede vergelijking niet mogelijk is.

Overlangbroek

Niet meer vastgesteld als broedvogel ten opzichten van 2013 zijn Havik, Wespandief, Waterhoen en Blauwborst en Ringmus. Nieuw vastgesteld zijn Nijlgans, Krakeend, Waterral, Groene Specht, Kleine Bonte Specht, Witte Kwikstaart, Sprinkhaanzanger, Bonte Vliegenvanger, Glanskop, Goudvink en Appelvink. Opvallend lagere aantallen zijn vastgesteld van Zanglijster, Gekraagde Roodstaart,

Bosrietzanger, Fitis, Matkop, Ekster, Putter, Groenling en Kneu. Er waren opvallend hogere aantallen van Spotvogel, Zwartkop, Grauwe Vliegenvanger en Staartmees en Spreeuw.

Veranderingen in aantallen volgen voor sommige soorten landelijke ontwikkelingen, maar niet voor alle. Een deel van de veranderingen zou gerelateerd kunnen zijn aan de bosstadia in het gebied: soorten van struwelen hebben wat terrein verloren, maar bossoorten inclusief soorten van ouder opgaand bos zijn toegenomen of hebben zich gevestigd in Overlangbroek (tabel 5).

Tabel 5. Veranderingen van de broedvogelbevolking van Overlangbroek. Ng: niet geteld. De uilen kunnen zijn onderteld omdat geen nachtbezoeken hoeven te worden gebracht in de SNL-methodiek.

Soortnaam	2013	2019	Soortnaam	2013	2019
Grauwe Gans	2	4	Spotvogel	4	19
Nijlgans	0	1	Sprinkhaanzanger	0	2
Krakeend	0	1	Zwartkop	101	177
Wilde Eend	5	8	Tuinfluiter	81	70
Fazant	3	4	Braamsluiper	2	2
Wespendief	1	0	Grasmus	45	35
Havik	1	0	Winterkoning	217	ng
Buizerd	9	7	Boomklever	5	4
Waterral	0	1	Boomkruiper	31	30
Waterhoen	3	0	Spreeuw	1	37
Meerkoet	4	3	Merel	191	ng
Holenduif	7	4	Zanglijster	90	27
Houtduif	158	ng	Grauwe Vliegenvanger	2	10
Koekoek	4	5	Roodborst	74	ng
Bosuil	(1)	(1)	Blauwborst	1	0
Ransuil	(1)	(0)	Nachtegaal	3	1
Kleine Bonte Specht	0	2	Bonte Vliegenvanger		5
Grote bonte Specht	20	18	Gekraagde Roodstaart	6	1
Groene Specht	0	1	Roodborsttapuit	2	5
Wielewaal	1	1	Ringmus	2	0
Gaai	7	12	Heggenmus	169	ng
Ekster	6	1	Witte Kwikstaart		3
Zwarte Kraai	11	14	Graspieper	1	1
Glanskop	0	2	Boompieper	16	11
Matkop	5	1	Vink	160	ng
Pimpelmees	75	ng	Appelvink	0	4
Koolmees	141	ng	Goudvink	0	1
Staatmees	1	9	Groenling	24	1
Fitis	100	16	Kneu	10	5
Tjiftjaf	175	ng	Putter	23	14
Kleine Karekiet	11	10	Rietgors	5	5
Bosrietzanger	28	6			

De Dwarsdijkerbosjes

Duidelijke patronen ontbreken wanneer de soorten en aantallen in 2013 en 2019 worden vergeleken. Sommige soorten van ruigte, struweel en jong bos waren in grotere aantallen vertegenwoordigd in 2019: Sprinkhaanzanger, Spotvogel, Grasmus, Tuinfluiter en Zwartkop. Een kritische soort die in 2019 ontbrak is de Boomvalk.

Tabel 6. Veranderingen van de broedvogelbevolking van De Dwarsdijkerbosjes. Ng: niet geteld. De uilen kunnen zijn onderteld omdat geen nachtbezoeken hoeven te worden gebracht in de SNL-methodiek.

Soortnaam	2013	2019	Soortnaam	2013	2019
Krakeend	2	1	Tijftjaf	18	ng
Wilde Eend	5	1	Kleine Karekiet	3	4
Kuifeend	2	0	Bosrietzanger	2	2
Fazant	1	0	Spotvogel	1	5
Buizerd	2	1	Sprinkhaanzanger	0	2
Meerkoet	1	1	Zwartkop	7	23
Holenduif	0	1	Tuinfluit	6	16
Houtduif	19	ng	Grasmus	4	9
Bosuil	(1)	(0)	Winterkoning	18	ng
Ransuil	(1)	(0)	Boomkruiper	3	0
Koekoek	0	1	Merel	19	ng
Grote Bonte Specht	2	1	Zanglijster	8	8
Groene Specht	2	1	Grauwe Vliegenvanger	0	1
Boomvalk	1	0	Roodborst	4	ng
Gaai	1	1	Heggenmus	17	ng
Zwarte Kraai	0	2	Vink	14	ng
Pimpelmees	5	ng	Groenling	5	2
Koolmees	11	ng	Kneu	1	0
Staartmees	1	0	Putter	4	0
Fitis	8	2			

De Raaphof

Er zijn geen grote veranderingen in de broedvogelbevolking van de Raaphof tussen 2010 en 2019. De aantallen territoria van de Zanglijster zijn opvallend afgenomen. Daarentegen zijn die van de Zwartkop opvallend toegenomen.

Tabel 7. Veranderingen van de broedvogelbevolking van De Raaphof. Ng: niet geteld. De uilen kunnen zijn onderteld omdat geen nachtbezoeken hoeven te worden gebracht in de SNL-methodiek.

Soortnaam	2010	2013	2019	Soortnaam	2010	2013	2019
Nijlgans	1	1	0	Zwartkop	8	7	22
Krakeend	0	0	1	Tuinfluit	7	5	5
Wilde Eend	2	1	0	Grasmus	0	2	4
Buizerd	2	1	1	Winterkoning	14	15	ng
Holenduif	1	0	0	Boomkruiper	1	3	4
Houtduif	3	11	ng	Merel	8	22	ng
Bosuil	1	(0)	(0)	Zanglijster	8	10	2
Ransuil	1	(0)	(0)	Grote Lijster	1	1	0
Grote Bonte Specht	1	1	1	Grauwe Vliegenvanger	0	0	1
Groene Specht	1	0	1	Roodborst	9	6	ng
Gaai	2	1	2	Heggenmus	2	15	ng
Ekster	1	0	0	Witte Kwikstaart	1	0	0
Zwarte Kraai	1	1	2	Vink	7	13	ng
Pimpelmees	3	7	ng	Goudvink	0	0	2
Koolmees	11	12	ng	Groenling	0	4	0
Staartmees	2	0	1	Kneu	0	1	0
Fitis	0	8	1	Putter	1	1	1
Tijftjaf	9	13	ng				

4.3. Soortbesprekingen

Hieronder wordt een selectie van in de in één of meer gebieden aanwezige broedvogelsoorten besproken. Het gaat om de kwalificerende soorten behorende bij de in het gebied aanwezige beheertypen in het kader van SNL (N14.03 - Haagbeuken- en essenbos, N16.02 - Vochtig bos met productie, N17.05 – Wilgengriend, N17.06 - Vochtig en hellinghakhout) aangevuld met de soorten van de Rode Lijst. Informatie over landelijke aantalsontwikkelingen van soorten is afkomstig van de soortpagina's op de Sovon-website: www.sovon.nl/nl/soortinformatie

4.3.1. Overlangbroek

Koekoek 5 territoria

De vochtige bossen van Overlangbroek vormen geschikt leefgebied voor de Koekoek. De soort is verspreid over het gebied vastgesteld. Koekoeken kunnen zich snel tussen de bosjes verplaatsen tijdens de bezoeken. Er is daarom extra gelet op uitsluitende waarnemingen. In 2013 werden vier territoria van deze soort vastgesteld in het gebied. Landelijk zijn de aantallen van deze soort de tussen 2009 en 2018 toegenomen. Echter, op de lange termijn is er sprake van een afname, zodanig dat de soort als kwetsbaar op de Rode Lijst staat.

Kleine Bonte Specht 2 territoria

De twee territoria van deze soort werden gevonden in wat oudere eikenbosjes met veel staand dood hout. Er werd waargenomen dat een Kleine Bonte Specht pluïjsjes als nestmateriaal verzamelde uit een lisdodde bij een poeltje grenzend aan een bosperceel. In 2013 werd de soort niet vastgesteld als broedvogel in het gebied. De aantallen van de Kleine Bonte Specht zijn ook landelijk toegenomen.

Grote Bonte Specht 18 territoria

Deze soort is vrij talrijk in Overlangbroek en komt verspreid over het gebied voor, maar mijdt wel de delen die overwegend uit essenhakhout bestaan. In 2013 werden net iets meer, 20 territoria vastgesteld in het gebied. Op landelijke schaal zijn de aantallen toegenomen.

Groene Specht 1 territorium

Deze soort was voor regionale begrippen opvallend schaars in Overlangbroek. Er kon slechts één territorium worden vastgesteld in het noordelijke deel nabij landgoed Broekhuizen. Na het sluiten van datumgrenzen in juni werd nog een vogel gehoord in het zuiden nabij de Weteringweg. In 2013 werden zelfs geen territoria van deze soort vastgesteld in het gebied. Landelijk zijn de aantallen van deze soort toegenomen.

Wielewaal 1 territorium

Tijdens een bezoek in mei werd een zingende Wielewaal gehoord in een populierenbos aan de Gooyerdijk. In 2013 werd in hetzelfde kavel eveneens een territorium van deze soort vastgesteld. Deze soort is tegenwoordig een zeer zeldzame/onregelmatige broedvogel in het zuiden van Utrecht. Vanwege een langjarige landelijke afname staat de Wielewaal op de Rode Lijst als kwetsbaar. De laatste tien jaar zijn de aantallen gestabiliseerd.

Matkop 1 territorium

Het is opvallend dat deze soort nagenoeg verdwenen is als broedvogel van het gebied. Alleen tijdens de eerste telronde werd een vogel gehoord in het essenhakhout nabij de Langbroekerwetering. In 2013 werden nog vijf territoria in het gebied vastgesteld. De Matkop is ook landelijk afgenomen en staat op de Rode Lijst als gevoelig geclassificeerd.

Spotvogel 19 territoria

Deze soort was relatief talrijk in Overlangbroek, vooral in het zuidelijke deel aan de randen van de boskavels. In 2013 werden slechts vier territoria van de Spotvogel in het gebied vastgesteld. Niet geheel duidelijk is of dit aan het leefgebied in het onderzoeksgebied ligt (op het oog was er in 2019 veel geschikt leefgebied - struwelen) of aan externe factoren. De laatste tien jaar zit deze soort landelijk een beetje in de lift. Een langjarige afname heeft er toe geleid dat de soort als gevoelig op de Rode Lijst staat.

Sprinkhaanzanger 2 territoria

Ondanks dat het vrij droog was in het onderzoeksgebied werden twee territoria van deze soort van moerassige struwelen vastgesteld in laag hakhout/wilgenstruweel in het gebied. In 2013 werd de

Sprinkhaanzanger er niet vastgesteld als broedvogel. De landelijke trend van deze soort over de laatste tien jaar is positief.

Boomklever 4 territoria

Alle territoria van deze soort bevonden zich in de percelen met wat oudere eiken in het noordelijke deel van Overlangbroek, vooral in de kavels nabij het bosrijke Landgoed Broekhuizen, waar de soort in hoge dichtheden voorkomt. In 2013 werden vijf territoria van Boomklever in het gebied vastgesteld. Toen zat de soort ook in het zuidelijke deel van het gebied. In 2019 werd de soort hier alleen in juni, buiten de datumgrenzen waargenomen. Landelijk is de Boomklever de laatste tien jaar toegenomen.

Boomkruiper 30 territoria

De Boomkruiper is een talrijke broedvogel van opgaand bos in het gebied, maar mijdt bosjes die alleen uit essenhakhout bestaan. In 2013 werd de soort in vergelijkbare aantallen (31 terr.) in het gebied vastgesteld. Landelijk is de Boomkruiper de laatste tien jaar toegenomen.

Grauwe Vliegenvanger 10 territoria

Deze soort zat in het gebied in de wat oudere bospercelen/ bosranden. De aantallen zijn opvallend hoger dan in 2013, toen er slechts twee territoria van de Grauwe Vliegenvanger werden vastgesteld. De landelijke trend over de laatste tien jaar is stabiel. Op de lange termijn is de soort sterk afgenomen, waardoor de soort op de Rode Lijst staat als gevoelig.

Nachtegaal 1 territorium

Deze soort stond bekend als karakteristieke broedvogel van het essenhakhout van Overlangbroek, maar was in 2019 opvallend schaars met slechts één territorium. Het betrof een langdurig zingende vogel in mei en juni, die dus waarschijnlijk ongepaard was. In 2013 werden er nog drie territoria van de Nachtegaal vastgesteld. De laatste tien jaar zijn de aantallen van deze soort landelijk stabiel. Op de lange termijn is deze soort vooral in het binnenland sterk afgenomen in aantal. De Nachtegaal staat op de Rode Lijst als kwetsbaar.

Gekraagde Roodstaart 1 territorium

Ook deze soort was opvallend schaars, met slechts één territorium in het gebied. In 2013 waren dat er nog zes. De Gekraagde Roodstaart is de laatste tien jaar landelijk juist toegenomen. Dit speelt vooral op en langs heidevelden. In het cultuurland is de soort tamelijk schaars, dit geldt ook voor het zuiden van Utrecht.

Graspieper 1 territorium

Dit is geen typisch broedvogel van Overlangbroek. Daarvoor liggen de kruidenrijke graslanden veelal te besloten. In juni zat een Graspieper te zingen in het kavel grenzend aan de Lekdijk. In 2013 werd eveneens één territorium van deze soort vastgesteld, wel op andere locatie. De Graspieper staat op de Rode lijst als gevoelig van wege een sterke afname van de aantallen op lange termijn.

Boompieper 11 territoria

Van deze soort bevonden zich territoria aan de randen van de boskavels en in het open populierenbos aan de Gooyerdijk. Het waren er wat minder dan in 2013 toen er in het gebied 15 territoria werden vastgesteld. Recent vertonen de landelijke aantallen een dalende tendens.

Appelvink 4 territoria

Van deze soort werden territoria vastgesteld in de wat ouder boskavels met eiken. In 2013 ontbrak de Appelvink er nog als broedvogel. Landelijk zit deze soort sterk in de lift. De Appelvink is tegenwoordig behoorlijk talrijk in de overgangszone naar de Heuvelrug.

Kneu 5 territoria

Territoria van de soort werden vastgesteld in struweelstukjes en aan randen van percelen. De Kneu was er beduidende minder talrijk dan in 2013, toen er in het gebied tien territoria werden vastgesteld. Landelijk is de soort de laatste tien jaar juist wat toegenomen in aantal. Op lange termijn is nog altijd sprake van een afname. De soort staat als gevoelig op de Rode Lijst.

Putter 14 territoria

Deze soort komt vrij talrijk verspreid over het gebied. De aantallen waren echter beduidend lager dan in 2013 toen er 23 territoria werden vastgesteld in het gebied. Het is niet duidelijk waaraan dit ligt. Landelijk en zeker ook in de regio is de Putter sterk toegenomen in aantal.

4.3.2. De Dwarsdijkerbosjes

Koekoek 1 territorium

In het meest westelijke bosje werd tijdens één bezoek een Koekoek gehoord. In 2013 werd deze soort niet vastgesteld in de Dwarsdijkerbosjes.

Grote Bonte Specht 1 territorium

Deze soort werd weliswaar in alle drie de bosjes waargenomen, maar alleen in het meest oostelijke werd een territorium vastgesteld, op basis van een nestvondst. In 2013 bevond zich daarnaast ook een territorium van de Grote Bonte Specht in het middelste bosje.

Groene Specht 1 territorium

Groene Spechten werden waargenomen in het centrale en westelijke bosje. Waarschijnlijk ging het om vogels van hetzelfde broedpaar. In 2013 werden in beide bosjes territoria van deze soort vastgesteld.

Spotvogel 5 territoria

Deze soort was talrijk met vier territoria in het struweelrijke centrale bosje. Daarnaast werd één territorium vastgesteld in het westelijke bosje. In 2013 was er alleen een territorium van de Spotvogel in het westelijke bosje aanwezig.

Sprinkhaanzanger 2 territoria

De territoria van deze soort lagen in de vochtige struwelen van het centrale bosje. Beide vogels werden slechts tijdens één telronde gehoord. In 2013 werd de soort er niet vastgesteld.

Grauwe Vliegenvanger 1 territorium

In juni werd een Grauwe Vliegenvanger gehoord in het westelijke bosje. Deze soort ontbrak in de Dwarsdijkerbosjes als broedvogel in 2013.

4.3.3. De Raaphof

Grote Bonte Specht 1 territorium

Er bevond zich zeker één territorium van deze soort in de Raaphof. De Grote Bonte Specht werd er vrijwel elke ronde waargenomen. Tijdens het junibezoek zelfs op drie locaties, maar deze waarnemingen (na het uitvliegen van de jongen) zijn onvoldoende voor een territorium. In 2010 en in 2013 werd er eveneens één territorium van de Grote Bonte Specht vastgesteld.

Groene Specht 1 territorium

Een roepende Groene Specht werd in april en mei gehoord in een opgaand bosperceel nabij de parkeerplaats. In 2010 werd er ook één territorium van deze soort vastgesteld, maar hij ontbrak er in 2013.

Boomkruiper 4 territoria

Deze soort is met vier territoria verspreid over het centrale deel vrij talrijk in de Raaphof. De Boomkruiper is er toegenomen; in 2010 werd één territorium vastgesteld en in 2013 3.

Grauwe Vliegenvanger 1 territorium

In juni werd een Grauwe Vliegenvanger gehoord langs het onderhoudspad door de Raaphof. Deze soort ontbrak in het gebied in 2010 en 2013.

Putter 1 territorium

In juni zat een Putter te zingen aan de rand van de Raaphof tegen de boomgaard aan. In 2010 en 2013 werd eveneens één territorium van de Putter vastgesteld in het gebied.

4.3.4. De Wulperhorst

Kleine Bonte Specht 2 territoria

Tijdens de eerste telronde werden op twee locaties in het oude parkbos roepende en roffelende Kleine Bonte Spechten waargenomen. Deze soort werd tijdens eerdere inventarisaties in 2000 en 2012 ook in kleine aantallen vastgesteld op landgoed Wulperhorst.

Grote Bonte Specht 5 territoria

Deze soort was met vijf territoria talrijk, vooral in het oude parkbos met aftakelende beuken.

Groene Specht 1 territorium

Alleen tijdens de eerste telronde werd een Groene Specht gehoord, in het noordelijke deel van het parkbos. Van deze soort werd tijdens eerdere inventarisaties in 2000 en 2012 ook steeds een territorium vastgesteld op landgoed Wulperhorst.

Boomklever 8 territoria

Deze soort was met acht territoria talrijk, vooral in het oude parkbos met aftakelende beuken.

Boomkruiper 8 territoria

Deze soort was met acht territoria verspreid over het gebied talrijk aanwezig.

Grauwe Vliegenvanger 2 territoria

Al op 2 mei werd de eerste Grauwe Vliegenvanger gehoord in het oude parkbos. In totaal werden er in 2019 twee territoria vastgesteld.

Appelvink 4 territoria

De Appelvinken waren vooral in maart en april actief. Er konden verspreid over het gebied vier territoria worden vastgesteld. Deze soort is toegenomen op de Wulperhorst. Het maximum aantal voor het hele gebied tijdens eerdere tellingen was drie territoria in 2012.

Putter 2 territoria

Zingende Putters werden waargenomen aan de rand van het bos. Dit was voldoende voor twee territoria.

Kruidenrijk grasland in Overlangbroek (15 mei 2019, André van Kleunen).

5. Evaluatie

In het voorjaar van 2019 werden de objecten Overlangbroek, de Dwarsdijkerbosjes, de Raaphof en de Wulperhorst vlakdekkend gekarteerd op broedvogels. De uitvoering van de tellingen is goed verlopen.

Overlangbroek

Er zijn 48 soorten broedvogels vastgesteld (exclusief negen wel aanwezige, maar niet getelde talrijke soorten). Daarvan komen er acht voor op de Rode Lijst: Koekoek, Wielewaal, Matkop, Spotvogel, Grauwe Vliegenvanger, Nachtegaal, Graspieper en Kneu. De broedvogelbevolking wordt gekenmerkt door soorten van (jong) bos en struwelen. In het algemeen lijken soorten van ouder bos toegenomen en soorten van struweel wat afgenomen vergeleken met 2013. In het gebied wordt (essen)hakhout periodiek gekapt. Een deel van het essenhakhout is aangetast door de essentaksterfte. Het is niet geheel duidelijk of dit de broedvogelstand heeft beïnvloed. De essenopstanden waren in het algemeen niet rijk aan broedvogels (althans de geïnventariseerde soorten), de meeste soorten zitten er in de zoomvegetaties aan de randen van de kavels. Dit beeld leek in 2013 niet anders (van den Bergh & Groen 2013).

De Dwarsdijkerbosjes

Er zijn 21 soorten broedvogels vastgesteld (exclusief negen wel aanwezige, maar niet getelde talrijke soorten). Daarvan komen er drie voor op de Rode Lijst: Koekoek, Spotvogel en Grauwe Vliegenvanger. De broedvogelbevolking wordt gekenmerkt door soorten van opgaand bos en struwelen. Duidelijke patronen ontbreken wanneer de soorten en aantallen in 2013 en 2019 worden vergeleken. In grote lijnen is de broedvogelbevolking vergelijkbaar.

De Raaphof

Er zijn 16 soorten broedvogels vastgesteld (exclusief negen wel aanwezige, maar niet getelde talrijke soorten). Daarvan komt er één voor op de Rode Lijst: Grauwe Vliegenvanger. De broedvogelbevolking wordt gekenmerkt door soorten van (jong) bos en struwelen. Vergeleken met eerdere karteringen in 2013 en 2010 is de broedvogelbevolking niet opvallend veranderd. Een deel van de essen is er aangetast door de essentaksterfte. Het is niet duidelijk of dit de broedvogelstand heeft beïnvloed. Een vergelijking met de eerder uitgevoerde broedvogelkarteringen wijst hier niet op.

De Wulperhorst

Er zijn 16 broedvogels vastgesteld (exclusief negen wel aanwezige, maar niet getelde talrijke soorten). Daarvan komt er één voor op de Rode Lijst: Grauwe Vliegenvanger. De broedvogelbevolking wordt gekenmerkt door soorten van opgaand en oud loofbos. De indruk is dat deze soorten er voorkomen in dichtheden die typerend zijn voor dit bostype in Midden-Nederland. De indruk is dat de dichtheden van de meeste broedvogels van dit bostype De broedvogelbevolking lijkt sinds 2001 niet opvallend veranderd.

6. Literatuur

van Barneveld A. 2001. Broedvogelkartering De Raaphorst 2001 – deelgebieden De Wulperhorst en De Raaphof. Staatsbosbeheer.

van den Bergh L.M.J. & van Groen F.M. 2013. Broedvogels van Overlangbroek, De Raaphof en Dwarsdijkerbosjes – inventarisatie 2013. G&G-rapport 2013-32. Van der Goes en Groot ecologisch onderzoeks- en adviesbureau, Kwintsheul en Alkmaar.

van Kleunen A., Foppen R. & van Turnhout C. 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria. Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Nolten A. 2007. Inventariseren op het Landgoed Wulperhorst.

Nolten A. 2012. Broedvogelterritoria van het Landgoed Wulperhorst in 2012 door leden van de Vogelwacht Utrecht.

Venema D.J. 2010. Broedvogel inventarisatie beschermd natuurmonument De Raaphof. Rapport BügelHajema Adviseurs bv, Assen.

Vergeer J.W., van Dijk A.J., Boele A., van Bruggen J. & Hustings F. 2016. Handleiding Sovon broedvogelonderzoek: Broedvogel Monitoring Project en Kolonievogels. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Uit deze PDF zijn de stippenkaarten verwijderd. Voor aanvullende gegevens kunt u contact opnemen met Vincent de Boer (vincent.deboer@sovon.nl)

In opdracht van:

Sovon Vogelonderzoek Nederland

Postbus 6521
6503 GA Nijmegen
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 7 410 410

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

